

Duurzaamheid en energiearmoede Waterland

Feitenrapport rekenkameronderzoek





CE Delft

Committed to the Environment

Duurzaamheid en energiearmoede Waterland

Feitenrapport rekenkameronderzoek

Dit rapport is geschreven door:
Jasper Schilling, Jasmijn Brouwer en Pien van Berkel

Delft, CE Delft, december 2023

Publicatienummer: 23.230340.189a

Opdrachtgever: Rekenkamercommissie gemeente Waterland
Alle openbare publicaties van CE Delft zijn verkrijgbaar via www.ce.nl

Meer informatie over de studie is te verkrijgen bij de projectleider Jasper Schilling (CE Delft)

© copyright, CE Delft, Delft

CE Delft
Committed to the Environment

CE Delft draagt met onafhankelijk onderzoek en advies bij aan een duurzame samenleving. Wij zijn toonaangevend op het gebied van energie, transport en grondstoffen. Met onze kennis van techniek, beleid en economie helpen we overheden, NGO's en bedrijven structurele veranderingen te realiseren. Al sinds 1978 werken betrokken en kundige medewerkers bij CE Delft om dit waar te maken.

Inhoud

Conclusies en aanbevelingen 4

Literatuur 8

Conclusies en aanbevelingen

CE Delft heeft in opdracht van de rekenkamercommissie Waterland onderzoek uitgevoerd naar het beleid dat de gemeente Waterland inzet om duurzaamheid onder haar inwoners te stimuleren en energiearmoede tegen te gaan. In dit onderzoek is gekeken in hoeverre het gevoerde beleid doeltreffend en doelmatig is. Hierna geven wij beknopt de conclusies en belangrijkste aanbevelingen van dit onderzoek weer.

Conclusies

Visie en beleid

De gemeente Waterland wil in 2050 energieneutraal zijn en focuste zich in de periode 2020-2022 op twee thema's: energietransitie en klimaatadaptatie. Hiernaast werkt de gemeente aan het tegengaan van energiearmoede. In dit onderzoek hebben wij gekeken naar de thema's energietransitie en klimaatadaptatie.

Energietransitie

De energietransitie richt zich op het besparen van energie in de gebouwen in de gemeente Waterland. In onderstaande tabel staan de verschillende typen gebouwen in de gemeente weergegeven, en de gemeentelijke instrumenten die de gemeente per gebouwtype inzet. Er is met name beleid voor de koopwoningen. Dit is ook de grootste doelgroep in de gemeente (zie ook Figuur 1).

Figuur 1 - Gebouwvoorraad in de gemeente en gemeentelijke instrumenten. De hoogte van de blokken (blauwe blokken) komen overeen met de aantallen gebouwen in de gemeente Waterland

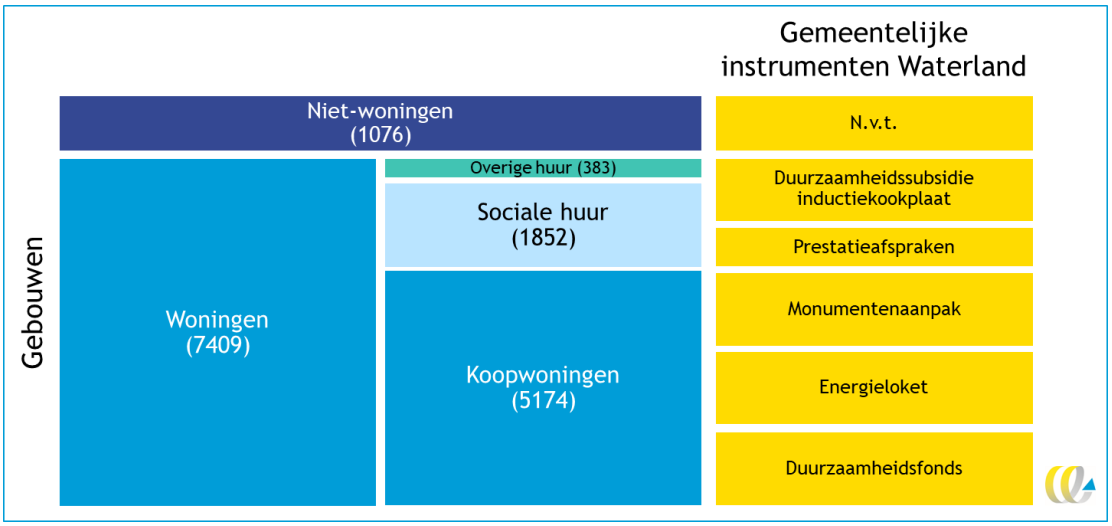

We concluderen dat de maatregelen die gemeente Waterland neemt om inwoners te stimuleren om duurzaamheidsmaatregelen te nemen, in zekere mate bijdragen aan de visie om in 2050 energieneutraal te zijn. Het nemen van isolerende maatregelen is een belangrijke stap in de energietransitie. De gemeente zet zich vooral in op energiebesparing bij inwoners, en heeft hiermee de inzet gepleegd die zij had voorgenomen. Er is gekeken in welke mate de gemeente de doeltreffendheid van de acties die zij neemt op voorhand zijn onderbouwt bij de besluitvorming. Deze onderbouwing bestaat met name uit succesverhalen vanuit andere gemeenten. Er is geen kwantitatieve onderbouwing aangetroffen.

Bij het opstellen van de regelingen wordt geen rekening gehouden met waar de meeste duurzaamheidswinst te behalen valt. Ook is het niet mogelijk om dit uit de voortgangsdata op te halen. Wel staan deze regelingen breed open voor het grootste deel van de doelgroep.

Energiearmoede

Voor het tegengaan van energiearmoede zet de gemeente Waterland een vijftal instrumenten in: Het uitkeren van de landelijke energietoeslag, een witgoedregeling, energiecoaches, een energiearmoederegeling en het beschikbaar stellen van voordelige energiecontracten.

We concluderen dat de regelingen voor energiearmoede terechtkomen bij de vooraf vastgestelde doelgroep, en sluiten aan bij de beoogde doelgroep. Enkel bij de witgoedregeling en het duurzaamheidsfonds is er sprake van (voor)investeringen, wat een belemmering zou kunnen vormen voor deze doelgroep. In hoeverre dit daadwerkelijk een belemmering vormt, kunnen wij niet constateren op basis van de beschikbare data.

Hiernaast kan het duurzaamheidsfonds ook bijdragen aan het tegengaan van energiearmoede, omdat isolatiemaatregelen de energierekening naar beneden brengt. Doelgroep van al deze maatregelen zijn inwoners met een laag inkomen, waarbij het niet te zeggen is of er bij deze mensen altijd daadwerkelijk sprake is van energiearmoede.

Doelmatigheid

We concluderen dat voor het behalen van de doelstelling van energieneutraliteit in 2050, niet genoeg capaciteit en structureel budget beschikbaar is gesteld, aangezien:
- er momenteel 1,5 fte werken aan het duurzaamheidsbeleid, dat breder is dan de acties die hier zijn onderzocht;
- het duurzaamheidsbeleid enkel wordt gefinancierd vanuit incidentele middelen.

Dit speelt overigens in het grootste deel van de kleine gemeenten in Nederland. Het risico bestaat dat met de grote focus op het uitvoeren van maatregelen vanuit rijksuitkeringen de uitvoering van eigen beleid van de gemeente onder druk komt te staan.

Binnen het doelmatigheidsonderzoek is ook gekeken naar de wijze waarop afstemming plaatsvind tussen de verschillende beleidsterreinen op het gebied van duurzaamheid binnen de gemeente Waterland. Afstemming tussen de domeinen vindt plaats via informele wegen, er zijn geen formele overlegstructuren. Zo waren het sociale en fysieke domein niet betrokken bij het opstellen van het duurzaamheidsfonds. Op het thema energiearmoede wordt het sociaal domein inmiddels actief betrokken bij het opstellen en uitvoeren van beleid. Zowel de gesproken domeinen binnen de gemeenten, als de gesproken externe partijen ervaren de huidige samenwerking als positief.

Rol van de gemeenteraad

In deze studie is gekeken in hoeverre de gemeenteraad in staat wordt gesteld om haar kaderstellende en controlerende rol in te vullen, en op welke wijze de raad deze rol invult.

Kaderstellende rol is mogelijk

De raad wordt op het thema duurzaamheid in de gelegenheid gesteld om haar kaderstellende rol te vervullen. Er zijn door de raad echter geen eenduidige kaders vastgesteld. Aandachtspunt is de besteding van specifieke uitkeringen van het Rijk op dit dossier: op de besteding van deze gelden heeft de raad momenteel geen kaderstellende rol. Op het thema energiearmoede wordt de raad niet in de gelegenheid gesteld om haar kaderstellende rol te vervullen, en wordt zij enkel geïnformeerd.

Raad heeft momenteel geen controlerende rol

De raad wordt niet in de gelegenheid gesteld om haar controlerende rol op een adequate wijze te vervullen, doordat er geen periodieke voortgangsberichten worden verzonden en de beleidsindicatoren in de begroting niet aansluiten bij het beleidsprogramma.
We constateren dat de raad zelf ook niet actief bezig is om deze rol op te pakken.

Aanbevelingen

Aanbevelingen aan het college van Waterland

- Expliciteer in een volgende duurzaamheidsagenda de beleidskaders waarbinnen de gemeente haar beleid uitvoert. Maak duidelijk onder welke voorwaarden de gemeente zelf aanvullende acties mag uitvoeren en wanneer zij voor het nemen van nieuwe maatregelen naar de gemeenteraad moet. Dit maakt het makkelijker voor de raad om haar kaderstellende rol uit te voeren.
- Voorzie het duurzaamheidsbeleid van SMART tussendoelen, opdat de voortgang goed gemonitord kan worden. Te denken valt aan aantallen woningen die isolatiemaatregelen hebben getroffen vanuit de gemeentelijke subsidieregeling, het aantal woningen dat onderdeel uitmaakt van een wijkuitvoeringsplan, et cetera.
- Probeer de verschillende rijksregelingen te omvatten in een samenhangend gemeentelijk programma om inwoners te stimuleren om duurzaamheidsmaatregelen te treffen. Dit voorkomt versnippering van het budget over verschillende regelingen.
- Stel alsnog een visie op energiearmoedebeleid vast, waarin staat aangegeven hoe de opgave van het duurzaamheidsbeleid raakt aan de opgaves in het sociaal domein, en welke maatregelen de gemeente treft om negatieve inkomenseffecten vanuit de energietransitie te voorkomen.
- Besef dat de opgave om energieneutraal te worden een integrale opgave is, waar ook afdelingen ruimtelijke ordening, wonen, openbare ruimte en anderen een belangrijke rol hebben te vervullen. Door inzet van deze andere expertises kunnen tekorten in capaciteit mogelijk deels worden opgevangen.
- Zorg binnen het project energiecoaches dat deze coaches de maatregelen ook daadwerkelijk toepassen in de woning. Hiermee wordt gegarandeerd dat de maatregelen ook daadwerkelijk genomen worden.

Aanbevelingen aan de gemeenteraad

- Vraag het college om een jaarlijkse voortgangsrapportage om controle te houden op de voortgang van het beleid.
- Stel structureel financiële middelen beschikbaar voor de opgave om energieneutraal te worden. Een indicatie voor dit bedrag komt uit een studie van de raad voor openbaar bestuur, die een indicatie van circa € 120-140.000 per jaar geeft (AEF, 2020).
- Stel nieuwe prestatie-indicatoren vast die grip geven op de opgave. Te denken valt aan (een selectie uit) de volgende indicatoren:
  - percentage hernieuwbare energie (mate van energieneutraliteit);
  - het energiegebruik in de gebouwde omgeving;
  - het aantal woningen met een verwarmingsinstallatie niet op basis van aardgas;
  - het aantal gebouwen met een slecht energielabel.

Al deze indicatoren zijn openbaar te vinden op de klimaatmonitor van RVO.

Literatuur

AEF. (2020). *Uitvoeringskosten van het Klimaatakkoord voor decentrale overheden in 2022 - 2030*.